

MARTIN ŠRAJER / 14. 9. 2021

Václav Táborský

Při vyjmenovávání festivalových úspěchů českých filmařů, zvláště těch dávnějších, jsou obvykle opomíjeny filmy animované a dokumentární. Právě ty ale na předních mezinárodních přehlídkách v minulosti – stejně jako dnes – soutěžily a vyhrávaly častěji než snímky hrané.

V Benátkách byly například s odstupem dvou let uvedeny a oceněny dva filmy Václava Táborského, jednoho z tuzemských průkopníků metody cinéma vérité a natáčení skrytou kamerou. Lva sv. Marka obdrželo jak reportážní *Zablácené město* (1963), tak *Útěk do větru* (1965), Táborského hraný debut s dokumentárními prvky.

Uvedené filmy zastupují dvě hlavní linie Táborského režisérské činnosti – krátké satirické dokumentární fejetony a celovečerní tvorbu pro děti. Do druhé kategorie spadá vedle *Útěku do větru* ještě *Zázračný hlavolam* z roku 1967. Další hrané filmy již Táborský realizovat nestačil. Po srpnu 1968 emigroval do Kanady. Přesto v Československu během necelých dvaceti let natočil okolo osmdesáti krátkých filmů a téměř padesát výchovných pořadů.

Václav Táborský se narodil 28. září 1928 v Praze. Zájem o film jej po maturitě přivedl na FAMU. Studium režie ukončil v roce 1952. Na základě svého absolventského filmu o radostech kolektivizace *Vesnická dopisovatelka* byl přijat do Studia dokumentárního filmu na Barrandově. Pro něj točil příspěvky do filmových týdeníků. První byla reportáž z Mezinárodního filmového festivalu v Karlových Varech. Po absolvování dvouleté základní vojenské služby v Domažlicích se Táborský do Studia vrátil a pracoval v něm až do roku 1968.

Počátkem šedesátých let stál spolu s bratry Jiřím a Františkem Papouškovými, kteří se stejně jako on snažili domácí dokumentární produkci vymanit ze sevření schematismu, u zrodu tvůrčí skupiny ČAS. Tvůrčí manifest „časistů“ sliboval obrat k pravdě a autentičnosti. Odmítali obsazování herců, vymyšlení příběhů a vytváření dramatické

struktury. Za dokument v jeho nejčistší podobě považovali reportáž. Natáčení mělo probíhat v reálných lokacích se skutečnými lidmi. Autorskou perspektivu měla zpřítomňovat především montáž natočených záběrů.

Teoretická východiska „časistů“, odkazující k filmům a postulátům Johna Griersona nebo Dzigy Vertova, poslouží jako báze veristického proudu v českém hraném i dokumentárním filmu šedesátých let. Sám Táborský uplatňoval principy filmu-pravdy při zkoumání dobové sociální reality. Po vážnějších filmech o dětech a vztazích (*Umělci nikoli nejmenší*, 1960; *Dva stoly mezi námi*, 1961; *Čekají na každou neděli*, 1962) v jeho díle převážil humorný tón.

Závažné společenské problémy reflektoval i nadále kriticky, ale zároveň s hravostí a nadhledem. Jeho odstup se projevoval také distancovaným observačním stylem při snímání ruchu na ulici nebo všedních úkonů obyčejných občanů. Ve *Václavském náměstí* (1961) k tomuto účelu využil skryté kamery. Dynamicky sestříhaný mozaikovitý portrét hlavního pražského náměstí doprovází ironický komentář Karla Högera.

Úsměvnou formou je kritika podávána také v *Zabláceném městě* (1963) o výhodách a nedostacích života na nově postaveném sídlišti v pražských Malešicích. Daní za rychle zpřístupněné bydlení pro mnoho mladých rodin jsou problémy s vodou a topením a všudypřítomné bláto. Komika filmu je založena na vtipných kontrastech, které na hlubší rovině vyjadřují rozpory a nedomyšlenost vládnoucího systému.

Život v českých hospodách a restauracích s jejich pábitelskými štamgasty, kteří mohou pod vlivem opojných látek na chvíli zapomenout a uniknout, zachytil Táborský bez příkras v *Hostinci* (1963). Možnosti úniku ze socialistické reality ohledává rovněž *Dovolená* (1963). V *Zablácených stopách* (1963) se autor dvanáct let od svého debutu vydal opět na český venkov, vypořádávající se v té době kromě řízení JZD a státních statků také s odlivem mladých lidí.

Přestože se Táborského filmy vyjadřovaly ke zdánlivě malicherným lokálním neduhům, jejich vtip a schopnost nasvítit univerzálně platné vzorce myšlení a chování je činily srozumitelnými i za hranicemi. Zahraniční ocenění přispěla k tomu, že se Táborský koncem šedesátých let stal členem Mezinárodní organizace dokumentaristů. Nadto několikrát zasedal v porotách mezinárodních filmových festivalů (Lipsko, 1967, Cannes, 1968).

Během cest do ciziny poznal slavné dokumentaristy, jako bylo například Basil Wright, Georges Rouquier či Henri Storck. Díky napojení na světovou filmovou scénu nemusel po opuštění republiky začínat od nuly, ale mohl využít svých kontaktů a renomé. Československo Táborský s manželkou, střihačkou a herečkou Dagmar Hykovou, opustil po dokončení anketního filmu *Dějiny na 8* (1968). Ten s lehkostí upozorňoval na osudovou roli osmiček v dějinách českého národa. Provokativní film s mrazivou tečkou skončil za normalizace v trezoru.

Manželé odjeli přes Rakousko do Kanady. Ještě ve Vídni dostal Táborský pracovní nabídku od zástupce montrealské společnosti National Film Board of Canada (NFB). V Montrealu nejdříve uzavřel svou českou filmografii sestřiháním filmu Rudolfa Krejčíka *Seven Days to Remember*, tvořeným záběry, které Táborský pořídil s Evaldem Schormem a Jiřím Papouškem během srpnové invaze. Emotivní komentář namluvil Jiří Voskovec.

Po půl roce práce pro NFB byl Táborský přijat jako odborný asistent na Conestoga College – Vysokou školu užitého umění a technologie ve městě Kitchener, kde zrovna vznikalo filmové oddělení. Po šesti letech se s manželkou přestěhoval do Ottawy a začal vyučovat na Algonquin College. V roce 1979 přišel čas dalšího stěhování, tentokrát do Toronta. Táborský působil až do roku 1990 jako pedagog na filmové fakultě tamější York University.

Kromě pedagogické činnosti se někdejší „časista“ věnoval také literárním aktivitám. V roce 1975 vydal v nakladatelství manželů Škvoreckých 68 Publishers knížku *Mariáš v Reykjavíku*, sestavenou z dopisů dramatika a scenáristy Vratislava Blažka. Od roku 1979 se podílel na vydávání kulturního časopisu *Západ*. Později spolupracoval s torontským periodikem *Nový domov*. Od devadesátých let přispíval do různých českých novin a časopisů.

Naplno se Táborský psaní oddal po odchodu do důchodu v prosinci 1990. Napsal román, sbírku černohumorných povídek, dvě sbírky fejetonů. Koncem devadesátých let začal sepsovat autobiografické prózy, které vyšly pod názvy *Paměti točomana a Točoman a lidožrouti*. K filmu se během pobytu v Kanadě vrátil dvakrát. Ani hraná satira *Zero Fahrenheit*, ani dokumentární kronika o úspěších jeho studentů ale nakonec nebyly realizovány.

Táborského podíl na podobě současných českých dokumentů nespočívá pouze v tom, že do českého dokumentárního prostředí jako jeden z prvních uvedl veristické postupy a humor. V roce 2005 navíc ve spolupráci s FAMU inicioval založení Nadace Dagmar a Václava Táborských, jež každoročně udělovala finanční odměnu dokumentaristům do 35 let.